

VILLÁM JUDIT

Az Országgyűlési Múzeum vezetői (1923–1949)

Az Országgyűlési Múzeum létrehozása már az 1922/1923. évi módosított költségvetésben szerepelt,¹ a szervezési munkálatok és az anyagi feltételek megteremtése azonban hosszú időt vett igénybe, így ünnepélyes megnyitására 1929. január 24-én kerülhetett sor. Létrehozásával egyrészt demonstrálni akarták, hogy Magyarországon az alkotmányosság tradíciói erős gyökerekkel rendelkeznek, és ez összekötő kapocs a régi és a trianoni állam között, másrészt a parlament munkáját közelebb akarták hozni a nagyközönséghez. Népszerűségéhez nagyban hozzájárult munkatársainak színvonalas, folyamatosan megújuló munkássága, de szerepet játszott abban a múzeum kiemelt politikai és anyagi támogatottsága és központi elhelyezkedése is. A II. világháborút követő kommunista hatalom a gyűjteményt felszámolta, a múzeumot pedig megszüntette.²

Kik voltak ennek a két háború között népszerű múzeumnak a vezetői? A szakirodalomban többször tévesen jelentek meg mind a nevek, mind a vezetési időszakok, többnyire a következőképp: Palmer Kálmán (1923–1929), Hollós Bálint (1929–1938), Fejős Imre (1938–1948), Magó János (1948–1949).

„Az Országgyűlési Múzeum élén igazgató állt, aki 2-3 rendes állásban lévő munkatársával látta el az irányítási, létygarapítási és muzeológusi funkciókat. A múzeum emblematisz vezetője volt Dr. Hollós Bálint, akinek posztját 1938-ban bekövetkezett halála után Dr. Fejős Imre vette át, őt 1948-ban Dr. Magó Imre váltotta fel a vezetői tisztségben.”³

„Az Országgyűlési Múzeumot 1938–1948 között igazgató, majd féltett gyűjteményével együtt a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokába került Fejős Imre...”⁴ Valójában dr. Fejős Imre az 1930. májusi lakáskönyvben tiszteletdíjas múzeumi tisztviselőként, 1931 júliusában átalányos múzeumi tisztviselőként, 1935. novemberől 1943-ig múzeumi segédőrként szerepel.⁵

A képviselőházi lakáskönyvek és a korabeli sajtócikkek alapján a múzeum vezetője az Országgyűlés tisztviselői karának elnöki főtanácsosa vagy tanácsosa, vagyis előbb a Fogalmazási szak, később az Elnöki Hivatal vezetője volt. Az Elnöki Hivatal fő tevékenysége az elnök munkájának támogatása volt, emellett az ülésekkel, a képviselői tevékenységgel kapcsolatos

¹ Az 1922. évi június hó 16-ára összehívott Nemzetgyűlési irományai. 3. köt. Budapest, 1923. 201. sz.

² <https://www.parlament.hu/web/orszaggyulesi-muzeum/a-regi-orszaggyulesi-muzeum> (letöltés: 2021. máj. 1.)

³ Szécsényi András: A hajdani Országgyűlési Múzeum. Magyar Múzeumok, vol.14. (2008) 5. sz. 27.

⁴ Lengyel Beatrix – Kedves Gyula: *Az Országgyűlési Múzeum egykor és ma*. Aetas, 31. évf. (2016) 1. sz. 183.

⁵ Az országgyűlés kinevezett tisztviselőinek és egyéb alkalmazottainak jegyzéke az évente kiadott ún. Lakáskönyvek (*Az ... összehívott országgyűlés képviselőházának név- és lakjegyzéke*) végén jelent meg.

ügyek nyilvántartásával, adminisztrálásával, a különféle hivatalos iratok kezelésével foglalkozott, ellenőrizte az egyes képviselőházi hivatalok munkáját, személyi ügyeit, szervezte az elnök házon belüli és kívüli programjait.⁶ A hivatal vezetése különösen fontos, bizalmi pozíciónak számított, miután neki kellett ellenőriznie az egyes egységek munkáját, betartatnia az előírásokat, és ő referált minden ügyben az elnöknek, javaslatokat tett a fizetési fokozatokban való előléptetésekre is.⁷

Az Országgyűlési Múzeum vezetőinek életrajzai

Palmer Kálmán (1860. december 25. – 1933. május 23.)

Múzeumvezető: 1923-tól 1931. január 7-ig

Palmer Kálmán 1860. december 25-én Oláhláposbányán (később Erzsébetbánya, Máramaros vármegye) született. Testvérei közül Palmer Andor, magyar királyi főbányabiztos Nagybányán és Vilma (Stempel Gyula besztercebányai főbányabiztos felesége) fiatalon meghalt.⁸ Leánytestvérei: Mária, Róza (Tirscher Géza bányakapitány felesége), Irén (Bund Károly miniszteri tanácsos özvegye), Klára (Tavy Károly kohómérnök felesége).

Első felesége, fia anyja: Ember Irén, második felesége, lánya anyja: Hanzély Irma, német–angol–francia szakos gimnáziumi tanár (1870–1936).⁹ Fia, Tibor (1892–1915) az északi fronton súlyos sérülést kapott, és félévi szenvedés után huszonhárom éves korában meghalt egy kijeji kórházban.¹⁰ Lánya, Rózsi egy amerikai haditengerészeti korvett kapitány, William Francis Dietrich felesége lett 1929-ben.¹¹

Palmer Kálmán középiskoláit Egerben, illetve Máramaroszigeten végezte, majd 1878-ban Kolozsvárt fejezte be a piaristák főgimnáziumában. 1882-ig a budapesti egyetem bölcséleti tanfolyamán hallgatta Gyulai Pál, Greguss Ágost és Beöthy Zsolt irodalmi és esztétikai előadásait. Önkéntesként szolgált 1883-ban, majd a Nagyszalonta melletti Erdőgyarakon vállalt nevelői állást a Bessenyei-családnál, itt kapcsolatba került Arany János nagyszalontai rokonságával, főként annak sógorával, Ercsey Sándorral, akivel aztán évekig levelezett. Arany László biztatására jött a fővárosba és lépett a magyar földhitelintézet szolgálatába; onnét 1885-ben báró Nyári Adolf, József főherceg egykori főudvarmestere hívta fia mellé nevelőnek.¹²

⁶ Cieger András: *A képviselőház hivatali működése a dualizmus korában*. In: *Az Országgyűlés Hivatala 2014–2018*. Szerk. Pap József – Villám Judit. Budapest, 2018. 15.

⁷ Püski Levente: *A Horthy-korszak parlamentje*. Budapest, 2015. 390.

⁸ A kor szokásának megfelelően a teljes családot felsorolták a gyászjelentésekben. Országos Széchényi Könyvtár, Palmer Andor (38 évig élt) gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/453569#> (letöltés: 2021. febr. 7.); Stempel Gyuláné Palmer Vilma (30 évig élt) gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/548055#> (letöltés: 2021. febr. 7.)

⁹ A gyászjelentések adatai segítségével feltételezhetjük, hogy elvált fia anyjától: Ember Irén ugyanis 1898-ban már nem szerepel a családi gyászjelentéseken, viszont 1927-ben felbukkan a neve testvére, Ember Elemér gyászlevelén: Palmer Kálmánné Ember Irén névvel. A második feleség, Hanzély Irma viszont 1904-től szerepel a családi gyászjelentéseken.

¹⁰ Országos Széchényi Könyvtár, Palmer Tibor gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/453575#> (letöltés: 2021. febr. 7.)

¹¹ *Színházi Élet*, 1929. 28. sz. 51. (Kép az ifjú párról és képaláírás, cím nélkül.)

¹² Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkássága*. 10. kötet, Budapest, 1905. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/p/p18832.htm> (letöltés: 2021. febr. 7.)

Társadalmi és művészeti téren is jelentős tevékenységet fejtett ki, 1895-ig¹³ titkára volt a Nemzeti Szalonnak, 1902-től¹⁴ a Műbarátok Körének és a Klotild-Szeretetháznak, melynek negyedszázados történetét is megírta. Külföldi utakat tett Olasz- és Németországban, Svájcban, Dél-Franciaországban. 1899-ben állami segítséggel nevezetesebb külföldi szegénynevelő intézetek tanulmányozása céljával utazott, szerzett tapasztalatait a Budapesten 1903-ban felállított új Klotild-szeretetház berendezésében és szervezésében hasznosította.

Számos költeménye, több verseskötete,¹⁵ dalszövege (például *Páros csillag az ég alján* című közismert magyar nóta), cikke, műfordítása, irodalomtörténeti és történelmi munkája jelent meg a lapokban és önálló kiadásban. Könyveit és verseit Pálmai Kálmán, illetve Mai Pál néven írta. Lefordította Schiller *Tell Vilmosát*¹⁶ (Budapest, 1902.). 1894-ben többek közreműködésével *Nagybánya és környéke* címmel illusztrált monográfiát szerkesztett, melyet a magyar országos bányászati és kohászati egyesület első vándorgyűlése alkalmával adtak ki Nagybányán.¹⁷ Azóta is „Nagybánya monográfusának” tartják.¹⁸ A *Pesti Napló* tárca- és vezércikkírója is volt.

Palmer Kálmán 1890-től tizenhat éven át az országgyűlési gyorsíró-hivatal tisztviselője volt (előbb turnusvezetői, majd 1903-tól titkári beosztásban). Ebben az időszakban a gyorsíró-hivatalban olyan nagy tudású, jogi végzettségű, több nyelven beszélő, irodalmi tevékenységet művelő emberek dolgoztak, mint Endrődi Sándor (költő, író, MTA tag) naplószerkesztő, Vikár Béla magyar etnográfus, a Kalevala fordítójaként ismert műfordító, MTA levelezőtag, az országgyűlési iroda gyorsírója, és ehhez a körhöz tartozott 1896-tól Fülöp Áron (költő) is, aki 1904 és 1916 között volt a Képviselőházi Könyvtár vezetője. Nemcsak a munka kapcsolta őket össze, hanem a költészet révén barátok is lettek. A Naplószerkesztőségben Palmer Endrődi Sándor szerkesztőtársa volt. A napi munkájuk mellett négy év alatt elkészítették az 1861 és 1892 közötti Képviselőházi naplók tárgy- és névmutatóit tartalmazó mutatóköteteket, melyek máig az országgyűlési dokumentumok használatának megkerülhetetlen forrásai. Endrődi halála után szerkesztőtársáról Palmer Kálmán tartott méltató beszédet, melyet nyomtatásban is kiadtak.¹⁹

1907-ben Szerencs János főrendiházi főtákar nyugdíjazásakor Palmert a főrendiházhoz nevezték ki, melynek 1913-tól elnöki tanácsosa volt, 1907 májusától lakást is kapott az Országházban. 1911-ben jelent meg a főrendiház működését 1861 és 1910 között összegző, ma is fontos forrás, melyet hivatalos megbízásból Palmer Kálmán állított össze.²⁰

1919. január 10-én Nagy Vince belügyminiszter a képviselőház elnöki hivatalának vezetőjévé kinevezett Palmer Kálmánt bízta meg a főrendiház ideiglenes hivatali adminisztráció-

¹³ *Nemzeti Szalon*. Vasárnapi Ujság, 1895. 15. sz. 244.

¹⁴ *A műbarátok köre*. Vasárnapi Ujság, 1902. 11. sz. 173.

¹⁵ *Költemények*. Írta Pálmai Kálmán. Nagybánya, 1882.; *Csendes hullámok. Költemények*. Budapest, 1888. (Eredetiek és Lenau, Heine, Lamartine, Müller von Guttenbrunn, Coppée és Lorm után ford. Ism. *Csendes hullámok*. Vasárnapi Ujság, 1887. 50. sz. 837.).

¹⁶ Schiller Frigyes: *Tell Vilmos*. Színmű 5 felv. Ford. Budapest, 1901. (Olcsó Könyvtár 1215-1217.)

¹⁷ Palmer Kálmán (szerk.): *Nagybánya és környéke*. Nagybánya, 1894. Számos műmelléklettel, térképpel, 77 képpel. (Wekerle, Jókai, Bartók kéziratmásaival.) Ismertette: *Nagybánya és környéke*. Vasárnapi Ujság, 1894. 31. sz. 516.).

¹⁸ Murádin Jenő - Szücs György: *Nagybánya 100 éve*. Miskolc–Nagybánya, 1996.

¹⁹ *Endrődi Sándor emlékezete a Nemzetgyűlés tisztviselői karának 1921. nov. 27-én az Országházban tartott Endrődi-emlékünnepén felolvasta Palmer Kálmán*. Budapest, 1921.

²⁰ Általános mutató a magyar országgyűlés főrendiházának naplóköteteihez. I. kötet A főrendiház tárgyalásai 1861-1906/10. Hivatalos megbízásból összeállította: Palmer Kálmán főrendiházi osztálytanácsos. Budapest, 1911. 604.

jával. Április közepén, a Magyar Tanácsköztársaság Háza Gondnoki Hivatalának vezetője, Engländer Fülöp utasítására – több vezető hivatalnokkal együtt – el kellett hagynia az Országházat és országházi lakását. Kalmár János, a kormányzótanács elnöki osztályának vezetője két héttel a diktatúra bukása előtt felkérte, hogy térjen vissza hivatalába, és kezdje meg az Engländer által felborított rend visszaállítását. Palmer augusztusban felkérést kapott előbb Peidl Gyula, majd Friedrich István miniszterelnöktől, hogy gondoskodjék az Országházban a diktatúra előtti állapot helyreállításáról.²¹

Palmer Kálmán 1920-tól a nemzetgyűlés elnöki tanácsosa, majd főtanácsosa, 1927-től a képviselőház elnöki főtanácsosa volt.²² Még Scitovszky Béla házelnöksége idején vetődött fel a Parlamenti Múzeum létrehozásának gondolata,²³ a szervezés és a gyűjtés Palmer Kálmán irányítása mellett nagy lendülettel megindult. Palmer célja az volt, hogy összegyűjtse Kossuth, Széchenyi, Deák, Andrássy és a magyar parlamentarizmus klasszikus korának több nagy szereplőjére vonatkozó relikviákat.²⁴ Több évtizedes parlamenti múltjának tapasztalataival rendezte, osztályozta az összegyűlt régi emlékeket, erre a célra saját országházi lakásának – mely a Duna felől, a földszint észak-nyugati sarkánál volt – két szobáját engedte át. Dr. Kunos Aladár elnöki titkár segédkezett a múzeum anyagának rendezésében, melynek végleges helyét az egykori főrendiházi háznagy, báró Rudnyánszky József földszinti lakásának helyiségeiben alakították ki.²⁵ A múzeumot 1929. január 24-én nyitották meg ünnepélyes keretek között a nagyközönség számára.

1926 januárjában a kormányzó a miniszterelnök előterjesztésére a II. osztályú érdemkeresztel tüntette ki őt a harmincöt éves köztisztviselői pályája alatt szerzett érdemei elismeréséül.²⁶ Az Országházban tartott ünnepségen a Ház elnöksége, Scitovszky Béla házelnök, Huszár Károly és Zsitvay Tibor alelnökök, valamint a Ház tisztikara is részt vett, az utóbbiak nevében Ágner László elnöki tanácsos mondott szép beszédet, és átnyújtotta a Ház tisztviselőinek emléklapoktjtét, mely művészi keretben Palmer Kálmán portréját ábrázolta.²⁷

1929. július 1-jén Palmer Kálmán elnöki főtanácsos negyvenhárom év közszolgálat után nyugalomba vonult,²⁸ de díjazás nélkül tovább vezette a Parlamenti Múzeumot.²⁹ Még az

²¹ B. Müller Tamás: *A képviselőház hivatali vezetőinek jelentése a Tanácsköztársaság alatt történt országházi eseményekről (1919. augusztus 5.)*. Aetas, 31. évf. (2016) 1. sz. 195–208.

²² Az országgyűlés kinevezett tisztviselőinek és egyéb alkalmazottainak jegyzéke az ún. Lakáskönyvekben.

²³ Nemzetgyűlés Háznagyának jelentése az Országház épületének leltári állományáról és a Nemzetgyűlés feloszlásától az új országgyűlés összehívásáig teljesített hivatali működéséről. Az 1927. január 25-ére összehívott Nemzetgyűlés nyomtatványai. Képviselőházi irományok. 1. köt. Budapest, 1927. • 11. sz. (Karafiáth Jenő háznagy jelentése 1921. január 31.: „Az ő eszméje volt és nevéhez fűződik a Magyar Parlamenti Múzeum létesítése. Mint ahogy Berzeviczy Albert képviselőházi elnöksége idejétől kezdve serényen folyik az 1848. előtti országgyűlések okmányainak összegyűjtése, rendezése és tudományos feldolgozása, úgy ő most a magyar parlamentarizmus egyéb, az enyészet és elkallódás veszélyének kitett muzeális emlékeinek egybegyűjtését tűzte ki feladatul.”

²⁴ *Deák- és Kossuth-relikviák a Parlamenti Múzeumban*. Interjú Palmer Kálmánnal. Pesti Hírlap, 1928. január 1. 35.

²⁵ *Elkészült a Parlamenti Múzeum*. Pesti Napló, 1929. január 23. 8.

²⁶ *Palmer Kálmán kitüntetése*. Ország-Világ, 1926. január 31. 37.

²⁷ *Palmer Kálmán kitüntetése*. Budapesti Hírlap, 1926. január 24. 12.

²⁸ *Palmer Kálmán nyugalomba vonult*. Nemzeti Ujság, 1929. július 6. 8.

²⁹ Könyvtári és múzeumi bizottsági jegyzőkönyv, 1929. december 11. (kézirat, Országgyűlési Könyvtár). Még az 1930. májusi lakáskönyvben is dokumentált, hogy Palmer Kálmán ny. elnöki főtanácsos a múzeum vezetője. Az 1927. január 25-ére összehívott országgyűlés képviselőinek lakáskönyve (1930. május): Az országgyűlés kinevezett tisztviselői és egyéb alkalmazottai, 58.

1930. májusi lakáskönyvben is őt írták vezetőnek, 1930 novemberében azonban egészségi állapotára és korára való tekintettel benyújtotta lemondását. A múzeum vezetését 1931. január 7-én adta át az elnöki titkárságnak, tőle Hollós Bálint vette át, aki később a megüresedett Palmer lakással is bővítette a múzeum területét.³⁰

Tisztelet és megbecsülés övezte Palmer Kálmán személyét, kedves, közvetlen, nagy tudású, széles látókörű, gyors reagálású, kötelességtudó és lelkiismeretes köztisztviselőnek ismerték kortársai. Jól dokumentált a sajtóban hivatali tevékenysége is: vezette az országgyűlés hivatali adminisztrációját, ünnepélyes alkalmakat nyitott meg, köszöntőket, méltatásokat, nekrológot írt, díszvacsorai felköszöntőbeszédeket mondott, küldöttséget vezetett az országgyűlés tisztikarából stb.

Palmer Kálmán 1932 novemberében kiutazott a lányához Amerikába, Washingtonban halt meg³¹ 1933. május 23-án,³² ott temették el az Oak Hill temetőben.³³ A főrendiházi nekrológ szerint széles műveltségű, kiváló tollú, fáradhatatlan munkabírási, elsőrendű szervezőerejű tisztviselő volt, aki egy időben a Főrendiház elnöki hivatalát elnöki tanácsosi minőségben közmegelegedésre vezette.³⁴

Hollós Bálint (1890–1938)

Múzeumvezető: 1931. január 7-től haláláig, 1938. október 2-ig

Hollós Bálint 1890-ben született. Szülei: Hollós Gyula győri főreáliskolai tanár és Ódor Berta.³⁵ Három testvére volt: Albertin, Gyula, Izméne. Hollós Bálint 1906-ban a győri Állami Révai főreáliskolában érettségizett.³⁶ 1907-től joghallgató a budapesti egyetemen, 1914-ben szerez államtudományi doktorátust.

A képviselőház elnöke még egyetemista korában, 1908. január 1-jétől kinevezte képviselőházi gyakornoknak.³⁷ 1916 áprilisában a király által kitüntetett országgyűlési tisztviselők között szerepel (mint gyakornok) a Budapesti Közlönyben: arany érdemkeresztet kapott.³⁸ 1917-től a Fogalmazási szakban segédfogalmazó, 1918-ban fogalmazó lett, ebben az évben IV. Károly királytól a III. osztályú polgári hadi érdemkeresztet kapta. 1920-ban segédtitkár, 1922-ben titkár, 1925-ben elnöki titkár, 1926-tól címzetes osztálytanácsos, 1928-tól osztálytanácsos, 1929-től elnöki tanácsos.

Sokoldalú műveltségét, szolgálatkészségét, jó modorát mindenki nagyra becsülte: a képviselőház mindenkori elnökei, a Ház tagjai, tisztviselői, a parlamenti újságírói kar egyaránt. A lakáskönyvek adatai szerint 1911-től parlamenti szolgálati lakásban lakott a Személynök (ma Balassi Bálint) utca 3-ban, majd 1931-ben elnöki tanácsosként beköltözött az Országház

³⁰ Máté Rita: *Az Országgyűlési Múzeum Története (1923–1949). A két világháború közötti kultúrpolitika egy elfelejtett intézménye.* Szakdolgozat. Pécsi Tudományegyetem, 2006. 16. (kézirat, Országgyűlési Könyvtár).

³¹ Nekrológ: *Palmer Kálmán meghalt.* Budapesti Hírlap, 1933. május 25. 9.

³² Országos Széchényi Könyvtár: Palmer Kálmán gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/453572#> (letöltés: 2021. febr. 7.)

³³ <https://www.findagrave.com/memorial/47301147/palmer-kalman>. (letöltés: 2021. febr. 7.) A honlapon sírköve fényképe is szerepel, feleségét három évvel később temették ugyanide.

³⁴ Az 1931. évi július hó 18-ára összehívott országgyűlés felsőházának naplója, 2. köt. Budapest, 1934. 195. 1933. május 31.

³⁵ Országos Széchényi Könyvtár: Hollós Gyula és Hollós Gyuláné gyászlevele.

³⁶ Állami Révai Főreáliskola évkönyve, Győr, 1906., 1936.

³⁷ Budapesti Közlöny, 1907. november 20. 265. szám (gyakornoki kinevezés).

³⁸ Budapesti Közlöny, 1916. április 16. (napilapok, királyi kitüntetés).

épületébe. 1930-ban a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészettudományi hallgatója lett.

Palmer Kálmán végleges nyugállományba vonulása után, 1931. január 7-től a képviselőház elnöke, Almásy László Hollós Bálint elnöki tanácsosra bízta az Országgyűlési Múzeum vezetését, továbbfejlesztését. Hollós Bálint „nagy tárgyszeretettel és lankadatlan buzgalommal” fogott hozzá egy modern múzeum kiépítéséhez. Először végigkutatatta az Országházat múzeumi tárgyakért, majd a korabeli és az egykori törvényhozókat és azok hozzátartozóit kereste meg emléktárgyak kérésével, azzal, hogy sehol méltóbban nem lehet bemutatni azokat, mint az Országgyűlési Múzeumban. Ennek eredményeként sok értékes ajándékot kaptak, de emellett 1931-ben az országos újságokban is beszámolt a múzeum bővítési tervéről, és kérte a nagyközönséget, hogy az országgyűlés múltjával kapcsolatos fényképeket, festményeket, metszeteket, hírlapokat, könyveket, okiratokat, levelezéseket adja át vagy adja el a múzeumnak. Az ajándékok érkezése 1938-ig folyamatos volt.

Hollós felkereste Európa legjelentősebb múzeumait, tapasztalatait felhasználta a Parlamenti Múzeum fejlesztésében. Ezekben az években folyamatosan zajlott a gyűjtés, rendszerezés, feldolgozás, kiállítás-készítés és -rendezés. 1932-ben már arról írt az újság, hogy a múzeum vezetője rövid idő alatt oly nagy mértékben fejlesztette a gyűjteményt, hogy a múzeum teljes átrendezését és a helyiségek bővítését is meg kellett oldani. 1933. február 7-én nyílt újra a kibővített kiállítás, ami ekkor tizenhét termet foglalt el.³⁹

Hollós Bálint 1931. december 18-án vett részt először a Képviselőház Könyvtári és Múzeumi Bizottságának ülésén, 1933. december 15-én számolt be először az ajándékokról, a vásárlásokról, a berendezési és átalakítási munkálatokról, valamint engedélyt kért a bizottságtól a múzeum előadótermében „a tél folyamán rendezendő előadás cyclus megtartására”, a sorozat témájául az országgyűlés múltjának, illetve az alkotmányfejlődés egy-egy kiemelkedő korszakának bemutatását jelölte meg.⁴⁰ Ettől kezdve évente beszámolt a gyarapodásról, a beszerzésekről, a látogatószámról a költségvetés részletes felhasználásáról, valamint a következő év programjáról, kiállításairól is. Az 1934. december 12-én tartott ülésen a leköszönő házelnök, Almásy László „maga és a bizottság teljes elismerését fejezi ki” Hollósnak a múzeum szakavatott és körültekintő vezetéséért.

Hollós kezdte el az időszakos kiállítások szervezését és rendezését is: 1935-ben *Húsz év politikátörténete 1914–1934*, 1936-ban alkotmánytörténeti kiállítás, 1938-ban a választójog története. Sok érdeklődőt vonzott a Rákóczi-szobor leleplezése alkalmából rendezett emlékkiállítás és az 1936-os Kossuth kiállítás is.⁴¹ Az időszakos kiállítások létrehozását is nagy felkészülés előzte meg, igyekeztek minden fontos dokumentumot, fényképet, filmet megszerezni, kölcsönözni, hogy minél hitelesebben mutassák be az adott kort, az adott témát. 1935. október 2-án nyílt meg a *Húsz év politikátörténete 1914–1934* című ideiglenes kiállítás, melyet Fejős Imrével és Mártonffy Marcellnével rendezett Hollós.⁴² A kiállítás a jelölt időszak politikátörténetét dolgozta fel, és annyira sikeres volt, hogy meg kellett hosszabbítani, 1937 végéig csaknem hatvannégyezren tekintették meg. Különlegessége volt, hogy a jelenkort volt hivatott bemutatni és természetesen értékelni, véleményt formálni. Ennek megfelelően

³⁹ *Verbőczy tripartituma, a Pragmatica Sanctio eredeti példányai, Kossuth Lajos zsinóros ruhája, Deák Ferenc választási zászlója, a Házelnök díszhintója és felbecsülhetetlen értékű relikviák a parlamenti múzeumban.* 8 órai Újság, 1933. február 5. 4.

⁴⁰ Könyvtári és múzeumi bizottsági jegyzőkönyv (kézirat, Országgyűlési Könyvtár).

⁴¹ Nyárády Gábor: *Feláldozott múlt. Az Országgyűlési Múzeum 1929–49.* Új Magyarország, 1989. 4. sz. 23.

⁴² *Húsz év politikai története.* Pesti Hírlap, 1935. október 19. 6.

természetesen a korszak látóköre határozta meg, annak megfelelően alakította a hazai és külföldi látogatók történelemszemléletét.⁴³

Nemcsak az összegyűjtött tárgyak hatottak, hanem azoknak a meggyőző és ötletes csoportosítása is, melyhez Hollósnak veleszületett tehetsége volt. Az ötletgazdag és dekoratív kiállítás nagy tömegű látogatót vonzott. A kiállítások népszerűségét nagymértékben növelték a hozzájuk kapcsolódó programokon bemutatott hangzó anyagok és filmek, amelyek használata érdekes újítás volt.⁴⁴ A kiállításokon rendszeresen tartottak ingyenes vezetéseket, ezeket a sajtóban is hirdették.⁴⁵

Hollós Bálint vezetésének időszakában élte fénykorát az Országgyűlési Múzeum. Elévülhetetlen érdeme a múzeum felvirágoztatása és népszerűvé tétele. A korabeli sajtó is elismerte a múzeum szakszerűségét, újszerűségét, történeti és művészeti értékét.⁴⁶ A múzeum 1937-ben érte el a látogatói csúcstól 32 460 fővel.

Hollós Bálint másfél évvel halála előtt súlyos influenzán esett át, ez egész szervezetét megviselte, ő azonban megfeszített munkával dolgozott tovább, újrendezték, kibővítették az állandó kiállítást, mely 1938. május 28-án nyílt meg.

Hollós 1938. október 2-án hunyt el negyvennyolc évesen, tüdőgyulladásban.⁴⁷ Veszprémben, családi sírboltba temették.

A képviselőházi naplóban 1938. november 8-án Kornis Gyula házelnök így méltatta: „T. Ház! Kegyeletes érzéssel kívánok még megemlékezni az országgyűlési tisztviselői kar helyettes vezetőjének, dr. Hollós Bálint elnöki tanácsosnak idő előtt bekövetkezett elhunytáról. (A jelenlevők az elnök megemlékezését állva hallgatják végig.) Kíválóan képzett, munkaszerepetben és odaadásban példaadóan előjáró tisztviselője volt a Háznak, aki harmincegy éves közszolgálat alatt feletteseinek legteljesebb elismerését vívta ki s akinek külön érdeméül tudható be az Országgyűlési Múzeum szakszerű átszervezése és művészi érzékkel eszközölt továbbfejlesztése. Ravatalára a kegyelet jeléül koszorút helyeztettem.”⁴⁸

Dr. Lukács Gyula (?1889 – 1948)

Múzeumvezető 1940 elejétől haláláig, 1948. december 2-ig

Szülei: Lukács János (1856–1926) és Jakabffy Mária. Testvérei: Ilona, Kálmán, Matild. Első felesége: Magarasevits Mária (1888–1931), gyermekeik: Sándor (honvéd őrnagy) és ifj. dr. Lukács Gyula a műszaki tudomány kandidátusa, aki az Országgyűlési Könyvtár munkatársaként kezdte pályáját, és oda is tért vissza a háború után. Második felesége: Hódi Erzsébet, közös fiuk: János.⁴⁹ Lakása parlamenti szolgálati lakás volt az akkor Személynök, ma Balassi Bálint utca 3. sz. alatti házban, majd 1927-től az Országházban.

⁴³ Feitl Írisz: „Ámbár a jelent elvesztettük is, a jövőt még biztosíthatjuk...” *Az Országgyűlés Múzeuma a két világháború között*. Múzeumcafé 75-76., 14. (2020) 1-2. sz. 164.

⁴⁴ Lengyel–Kedves: *Az Országgyűlési Múzeum egykor és ma*, 178.

⁴⁵ „Előadás az Országgyűlési Múzeum gyűjteménytárában. Ma, csütörtökön délelőtt fél 12 órakor az Országgyűlési Múzeum állandó gyűjteményeiben és Kossuth, Alkotmánytörténeti és az utolsó 10 év története című kiállításain vezetést rendez. Vezető dr. Mészáros Lajos országgyűlési naplószerkesztő, aki „Az alkotmányosság fejlődése” címmel bevezető előadást tart. Belépés díjtalan. Bejárat az Országháza felsőházi kapuján, szemben a Tisza-szoborral.” *Népszava*, 1937. augusztus 19. 11.

⁴⁶ Máté: *Az Országgyűlési Múzeum Története (1923–1949)*, 16.

⁴⁷ *Dr. Hollós Bálint meghalt*. Pesti Hírlap, 1938. október 4. 12.

⁴⁸ Az 1935. évi április hó 27-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, 20. köt. Budapest, 1938. 252. (1938. november 8.)

⁴⁹ Országos Széchényi Könyvtár: Dr. Lukács Gyula, Magarasevics Mária, Lukács János, Lukács Sándor gyászjelentései.

A Házügyi Hivatalban gyakornokká nevezték ki 1909-ben.⁵⁰ 1915 januárjában a Fogalmazási szakban lett segédfogalmazó, 1917 szeptemberében fogalmazó, 1918 áprilisától segédtitkár. IV. Károly király 1918. július 11-én a háború tartama alatt teljesített buzgó szolgálata elismeréséül a II. osztályú polgári hadi érdemkeresztet adományozta számára.

1922-től osztálytanácsos, 1925-től címzetes elnöki tanácsos. 1927. június 30-án a házelnök országgyűlési elnöki tanácsossá nevezte ki a következő méltató szavakkal: „Dr. Lukács Gyula két évtized óta dolgozik páratlan buzgalommal a parlament szolgálatában. Alapos ismerője nemcsak a hazai, hanem külföldi házszabályoknak is. A magyar házszabályok fejlődésének történetéről írt háromkötetes műve, továbbá a parlamenti precedensekről írt tanulmánya, amely több mint négyezer precedenst dolgoz fel 1848-tól napjainkig nélkülözhetetlen forrásmunka politikusaink és történétíróink számára. Kinevezése őszinte örömet kelt mindazok körében, akiknek alkalma volt kiváló szaktudását és szeretetreméltó közvetlen egyéniségét közelebbről megismerni.”⁵¹

1928. december 23-án a képviselőház elnöke a képviselőház régi kiváló és nagy képzettségű főtisztviselőjét, az Elnöki Hivatal erősségét munkája elismeréséül az országgyűlési (címzetes) elnöki főtanácsosi cím használatára jogosította fel,⁵² 1929-ben pedig elnöki főtanácsossá nevezte ki.

1937. december 31-én a kormányzó a miniszterelnök előterjesztésére kiváló szolgálata elismeréséül a Magyar Érdemrend középkeresztjét adományozta.⁵³ Lukács Gyula ekkor már három évtizede állt a képviselőház szolgálatában, már több éve a képviselőház elnöki hivatalának élén, nagytekintélyű és melegszívű hivatalfőnöke volt a Ház tisztviselői karának. A házszabályok általánosan elismert tudósa, a parlamenti tárgyalási rend, a régi parlamenti küzdelmek legalaposabb ismerője. Nagy tudása, évtizedes tapasztalata és igaz emberi tulajdonságai birtokában sok házelnök bizalmának letéteményese volt bizalmi posztján, a politikai pártok körében pedig nyugodtságával, felkészültségével, rokonszenves érintkezési módorával osztatlan megbecsülést és népszerűséget szerzett. A parlamentben mindenki szerte és nagyra értékelte őt.

A múzeumot 1938 novemberéig dr. Hollós Bálint elnöki tanácsos vezette, aki helyettese volt a hivatalban dr. Lukács Gyulának. Hollós hirtelen halála után 1940-ig nem volt a múzeum élére kinevezett vezető, dr. Nagy Miklós könyvtárigazgató számolt be a múzeum tevékenységéről 1938-ban és 1939 végén is a Könyvtári és Múzeumi Bizottságban. Őt bízták meg a következő évi kiállítások tervének elkészítésével is. Az 1940 márciusában megjelent lakáskönyvben viszont már dr. Lukács Gyula a múzeum vezetésével megbízott elnöki osztályfőnök. Az ő nevéhez is jelentős időszaki kiállítások fűződnek: 1940-ben a rendi országgyűlések emlékeit tárták a látogatók elé. Sok érdeklődőt vonzott a Rákóczi-szobor leleplezése alkalmából rendezett emlékkiállítás és az 1941-es Széchenyi-kiállítás. 1942 szeptemberétől a múzeum a háborús veszélyre való tekintettel nem volt látogatható, a muzeális anyagot 1943-tól védett helyre szállították, ennek ellenére a háborús károk jelentősek voltak a plakátgyűjteményben és a berendezési tárgyakban. Kossuth halálának 50. évfordulóján, 1944. március 20-án újabb Kossuth-kiállításnak kellett volna megnyílnia, s ez akkor tüntetés-számba ment volna. Az előző napon azonban német csapatok legázolták az országot, s a kapu zárva maradt.⁵⁴

⁵⁰ Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 1909 (21. évfolyam) (gyakornoki kinevezése).

⁵¹ MTI Napi Hírek, 1927. június 30. (elnöki tanácsosi kinevezése).

⁵² Pesti Hírlap, 1928.12.23. (főtanácsosi cím elnyerése).

⁵³ Lukács Gyula országgyűlési elnöki osztályfőnök kitüntetése. Pesti Hírlap, 1937. december 31. 13.

⁵⁴ Nyárády: Feláldozott múlt, id. mű.

Lukács Gyula 1945 után elnöki osztályfőnökként a Nemzetgyűlés hivatalainak és egyben az Országgyűlési Múzeumnak a vezetője maradt egészen haláláig. A múzeum ebben az időszakban már nem nyitott ki, a teendők nagy részét a gyarapítás, a feldolgozás, a kutatószolgálat, valamint az ostrom alatt megrongálódott, elkallódott tárgyak számbavétele, újrarendezése jelentette. Saját kiállítások rendezése helyett más múzeumoknak adták kölcsön tárgyait.

Dr. Lukács Gyula több mint negyven esztendőn keresztül szolgálta a törvényhozást, páratlan lelkiismeretességgel, szorgalommal és tudással. 1948. december 2-án halt meg, ötvenkilenc éves korában. A Farkasréti temetőben temették el.⁵⁵

Dr. Magó János (1900–?)

Múzeumvezető igazgató: 1949. január 4-től a múzeum megszűnéséig

Nagykanizsán született 1900. március 26-án.⁵⁶ A Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett, államtudományi doktorátusát 1924-ben szerezte. 1925-ben állami szolgálatba állt, 1925. szeptembertől 1948. februárig a Fővárosi Pénzügyigazgatóságon dolgozott különféle beosztásokban.

1946. február 15-ben belépett a Magyar Kommunista Pártba, majd MDP, később MSZMP tag lett. 1947-ben és 1948-ban többször szerepelt a neve a *Szabad Népb*ben és a *Népszavá*ban, megnevezve az intézményt, ahol pártnapok vagy szakszervezeti napok keretében tartott előadást.⁵⁷

Az MDP országos káderosztálya 1948. február 1-jétől az Országgyűlésbe küldte, országgyűlési elnöki tanácsosként a háznagyi hivatalt vezette. Nagy Imre házelnök 1949. január 4-én a Parlamenti Múzeum élére helyezte.⁵⁸ A múzeum történetében ő volt az első igazgatói titlust viselő, elődei múzeumvezetőként szerepeltek mindvégig. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1949. szeptember 28-ai határozatában a múzeum anyagának a Magyar Nemzeti Múzeum kezelésébe történő átadásáról rendelkezett. A feladat elvégzéséről december 16-ai jelentésében számolt be Magó múzeumigazgató. A dokumentumban kérte saját maga, dr. Fejős Imre múzeumi őr, Istvánffy Hildegard irodaigazgató és Piros Árpád teremőr részére a szolgálat alóli felmentést, hogy elfoglalhassák a Nemzeti Múzeum vezetése által számukra kijelölt pozíciókat.⁵⁹ 1950–1951 között muzeológus lett az Éremtárban, 1952-től az akkor alakult Központi Régészeti Könyvtárban könyvtáros. Ő volt a múzeum párttitkára 1956-ig,⁶⁰ majd 1957-től szemináriumvezető, propagandista. 1960-ban nyugállományba vonult, 1964-ben az ELTE BTK könyvtár szakán okleveles könyvtáros diplomát szerzett. További életútja nem ismert, gyászjelentése nem található a közgyűjteményekben.

⁵⁵ Haláláról megemlékezés: Az 1947. évi szeptember 16-ára összehívott országgyűlés naplója, 4. köt. Budapest, 1949. 1073. (1948. december 9.)

⁵⁶ A Magyar Nemzeti Múzeum személyi anyagából vett információk: önéletrajz és minősítések. Köszönöm Feitl Írisznek a dokumentumokat!

⁵⁷ *Pártnapok*. Szabad Nép, 1947. október 12. 10. o., október 19. 11.

⁵⁸ *A jövő héten összeül a Ház*. Világosság, 1949. január 6. 5.

⁵⁹ Jelentés a Parlamenti Múzeum anyagának a Magyar Nemzeti Múzeum kezelésébe való átadásáról (1949. december 16.) In: Cs. Lengyel Beatrix: *Az Országgyűlési Múzeum (1923-1949)*. Folia historica, 14. Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve, 1989. 131–132.

⁶⁰ Jakabffy Imre visszaemlékezése: Balahó Zoltán – Gál Vilmos: *Jakabffy Imre életútja a nemzetiségi térképektől a régészeti bibliográfiáig*. In: Ihász István – Pintér János (szerk.): *Történeti Muzeológiai Szemle: A Magyar Múzeumi Történész Társulat Évkönyve* 5. Budapest, 2005. 120., 124.

Összegzés

Az Országgyűlési Múzeum élén az Országgyűlés tisztviselői karának elnöki főtanácsosa, tanácsosa vagy annak helyettese állt, aki a házelnököt szolgáló alaptevékenysége mellett a múzeumot is vezette. A múzeum megszervezésében, gyűjteményének összeállításában oroszlanrész jutott Palmer Kálmánnak, aki 1923-tól 1930 végéig volt a múzeum élén. A múzeum felvirágoztatójaként tisztelt dr. Hollós Bálint 1931 januárjától 1938. novemberi haláláig volt vezető, ez alatt a múzeumot tizenhét helyiségre bővítették, gyűjteményét jelentősen átrendezték, népszerű időszak kiállításokat is rendeztek. Sikerükhöz nagyban hozzájárult munkatársaik színvonalas munkássága is. Palmer és Hollós mind a gyűjtőmunkában és a rendszerezésben, mind a múzeum reklámozásában kiemelkedőt alkottak. Mindketten bent laktak az Országházban, hivatali teendőik után, szabadidejükben is a múzeummal foglalkoztak. Dr. Lukács Gyula 1940 márciusától 1948 végén bekövetkezett haláláig volt az Országgyűlési Múzeum vezetésével megbízva. Ez már a hanyatlás időszaka volt, 1942 szeptemberétől a háborús viszonyok miatt határozatlan időre felfüggesztették a látogatást. A műtárgyak zömét a parlamenti pincében helyezték el, ennek ellenére sok eltűnt, megsemmisült vagy jelentősen megrongálódott. Az ostrom következményeként az intézményt megnyitni már nem lehetett, ám az anyaggyűjtés egy ideig nem állt le, dokumentumokat, műtárgyakat kölcsönöztek más múzeumok számára. 1949 januárjában a keményvonalas kommunista, dr. Magó János lett a múzeum igazgatója. Az ő feladata már nem az építés, hanem a rombolás: még abban az évben végrehajtja és levezényli a múzeum felszámolását.